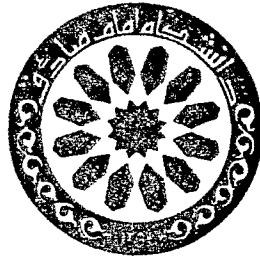

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

شماره ثبت ۸۵
شماره ۴

دانشگاه امام صادق (ع)

۱۳۷۸ / ۵ / ۲

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

گرایش / شاخه خصوصی

مرکز اخوان تهرانی قمی ایران
تیمت مدرک

ارزش آماره تصرف (قاعده ید) در اثبات مالکیت در حقوق ایران و مقایسه آن با حقوق مصر

پایان نامه کارشناسی ارشد پیوسته

استاد راهنما: جناب آقای دکتر ابوالحسن محمدی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر حمید بهرامی احمدی

استاد داور: جناب حجة الاسلام آقای سعید رجحان

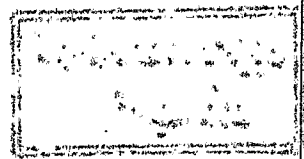
نگارش از: حیدر آقایی

شماره دانشجویی: ۷۰۳۰۰۳۵۴۳

تاریخ: ۱۳۷۷/۸/۳

2592/2

۷ ۱۵۱ ۸۷۷

دانشکده معارف اسلامی و حقوق مسؤل عقایدی که نویسنده در

این پایان نامه اظهار نموده است، نمی باشد.

هر نوع استفاده از این اثر منوط به اجازه کتبی از دانشگاه می باشد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پکیده

حقوق ایران به رغم بهره‌گیری از تجارب حقوقی کشورهای اروپایی، از ابتدا بر پایه و اساس فقه امامیه بنا شده است. از طرفی فقه امامیه در خیلی از مسائل مبتنی بر قواعد فقهی است که اختصاص به مورد خاص ندارد. در میان قواعد فقه، قاعده ید (اماره تصرف) از مشهورترین و معتبرترین قواعدی است که در حقوق ایران یکی از مهمترین طرق کسب مالکیت و آنگاه اثبات مالکیت می‌باشد. اینک ارزش و اعتبار تصرف به عنوان دلیل اثبات مالکیت در مقام تنازع تا چه اندازه است، حدود و ثغور و دایره شمول آن چقدر است و در نهایت در مقام تعارض با سایر ادله اثبات مالکیت تا چه اندازه تاب مقاومت دارد، از جمله مهمترین مسائلی است که در این پایان‌نامه به صورت جامع و دقیق به آنها پرداخته شده است.

به طور خلاصه در بخش اول به کلیات و اصطلاحات موضوع پرداخته شده است. در بخش دوم قلمرو اماره تصرف و نقش آن به عنوان یکی از اسباب کسب مالکیت، بررسی شده است. مهمترین و اصلی‌ترین بحث این رساله، بخش سوم می‌باشد. در این بخش اماره تصرف در مقام اثبات مالکیت مورد نظر می‌باشد. مهمترین بحث این بخش اختصاص به سنجش اعتبار و ارزش تصرف در مقام تعارض با سایر ادله اثبات مالکیت دارد.

بطور کلی در مقام تعارض تصرف با بینه از یک طرف و در مقام تعرض با استصحاب از طرف دیگر، تصرف مقدم داشته می‌شود. در مقام تعارض با سند رسمی، تصرف تاب مقاومت ندارد و در صورت تعارض دو تصرف بر یک مال، جانب تصرف قوی‌تر گرفته می‌شود.

در حقوق مصر نیز، تصرف یکی از ادله اثبات مالکیت است و در مقام تعارض با سایر ادله، در صورتی مقدم داشته می‌شود که توسط سایر امارت و قرائن مخدوش نگردد.

« RÉSUMÉ »

Malgré exploitation des expériences juridiques des pays européens, le droit iranien est fondé sur le fêqhe chiite.

D'une part le fêqhe chiite même se fonde sur les règles juridiques générales, parmi les quelles la présomption de possession come une des modes importantes d'aquisition et puis de preuve de propriété est la plus fameuse.

Valeur de possession comme la preuve de propriété et ses limites en litige et enfin en conflit avec d'autres preuves de propriété est une question très important à discuter. D'abord on parle des généralités et des expressions dans la première partie, puis l'étude de domaine de présomption de possession et sa rôle en tantque une des mode d'aquisition de propriété fait l'objet de deuxième partie.

Enfin la révision de cette présomption come la mode de preuve de propriété dont l'appréciation de valeur en conflit avec d'autres modes de preuve de propriété est la plus importante se trouve en troisième partie.

On va voir que en coflit avec témoignage et avec ex-possession, possession actuelle est anticipée.

En conflit avec l'acte authentique, la possession ne peut pas résister.

En conflit avec d'autre possession sur un même bien, la possession la plus forte est anticipée.

En droit egeptien aussi, la possession est une des modes de preuve de propriété et en conflit avec d'autres modes de preuves est anticipée si nést pas viciée par d'autres présomptions.

«الخلاصة»

على رغم استفادة النظام الحقوقي الإيراني من البحوث والتجارب الحقوقية للبلاد الأوروبية، فإنه قائم بالإصل على أساس الفقه الشيعي الإمامي.

و الفقه الإمامي يقوم في أكثر مسائله على القواعد الفقهية التي لا تختص بمورد معين.

من بين القواعد الفقهية هناك قاعدة اليد (أمانة التصرف)، وهي أشهر القواعد وأكثرها اعتباراً وتعتبر في النظام الحقوقي الإيراني من أهم طرق احراز الملكية ومن ثم إثبات الملكية.

المسائل التالية من قبيل: مدى مقدار قيمة وأهمية التصرف بعنوان دليل إثبات الملكية في الاختلاف و التنازع، مدى حدود وسعة دائرة شمول هذه القاعدة، وفي النهاية مدى مقدار تحمل المواجهة في مقام التعارض مع سائر أدلة إثبات الملكية، هذه من أهم المسائل التي اعتنت فيها هذه الأطروحة بشكل دقيق و جامع.

و خلاصة القول فإنه قد تمّ التعرض في القسم الأول للكليات والاصطلاحات المتعلقة بالموضوع. في القسم الثاني تمّ البحث حول موارد جريان أمانة التصرف ودورها بعنوان أنها أحد أسباب إحراز الملكية. البحث الأصلي والأهم في هذه الأطروحة هو القسم الثالث. اعتمد في هذا القسم دراسة أمانة التصرف في مقام إثبات الملكية.

و أهم الأبحاث في هذا القسم خصّص لقياس ودراسة أهمية وقيمة التصرف في مقام التعارض مع باقي و سائر أدلة إثبات الملكية.

و باختصار، ففي مقام تعارض التصرف مع البينة من جانب، وفي مقام التعارض مع استصحاب من جانب آخر، فإنه يقدم التصرف في هذه الحالة. وفي مقام التعارض نصّ أو مستند رسمي، فهنا لا يستطيع التصرف المقاومة، وفي حالة تعارض تصرفين على مال واحد، فيؤخذ طرف التصرف الأقوى.

في النظام الحقوقي المصري يعتبر التصرف أيضاً، من أدلة إثبات الملكية، و يقدم في مقام التعارض مع سائر الأدلة، إذا لم يتعرض للنقض والخدش بواسطة سائر القرائن والأمارات الأخرى.

۱		مقدمه:
۱۴		بخش اول: کلیات
۱۵		فصل اول: تعریف قاعده فقهی
۱۵		مبحث اول: قاعده فقهی در لغت و اصطلاح
۱۷		مبحث دوم: اقسام قواعد فقه و فرق آن با مسأله اصولی
۱۸		فصل دوم: تعریف قاعده ید و اماره تصرف
۱۸		مبحث اول: ید در لغت و اصطلاح
۱۸		گفتار اول: ید در لغت:
۲۲		گفتار دوم: ید در اصطلاح و لسان فقها
۲۶		مبحث دوم: تعریف اماره تصرف
۳۲		فصل سوم: تعریف ملکیت
۳۲		مبحث اول: ملکیت در لغت و اصطلاح
۴۰		مبحث دوم: سیر تحول تاریخی ملکیت
۴۲		مبحث سوم: پایه و اساس ملکیت در شریعت اسلامی
۴۴		بخش دوم: قلمرو قاعده ید (اماره تصرف) و سببیت آن برای کسب ملکیت
۴۵		فصل اول: قلمرو قاعده ید (اماره تصرف)
۴۵		مبحث اول: اهمیت ید (تصرف) و مرتبه آن بین سایر اسباب ملکیت
۴۶		مبحث دوم: حقیقت وضع ید (عناصر تصرف)
۵۰		مبحث سوم: مصادیق ید (وسائل تحقق تصرف)

۵۴	فصل دوم: ید (تصرف) به عنوان سبب ملکیت
۵۴	مبحث اول: اسباب ملکیت در فقه و حقوق ایران
۵۴	گفتار اول: اسباب ملکیت در فقه اسلامی
۶۰	گفتار دوم: اسباب ملکیت در حقوق ایران
۶۵	مبحث دوم: موقعیت ید مملک در بین سایر اسباب ملکیت
۶۵	گفتار اول: جایگاه تصرف در فقه اسلامی
۶۸	گفتار دوم: جایگاه تصرف در حقوق ایران
۷۱	فصل سوم: مطالعه تطبیقی
۸۳	بخش سوم: اماره تصرف (قاعده ید) در مقام اثبات به عنوان دلیل ملکیت
۸۴	مقدمه: ادله اثبات ملکیت در فقه اسلامی
	فصل اول: ادله حجیت «ید» و شرایط آن به عنوان دلیل ملکیت
۸۹	مبحث اول: ادله حجیت ید
۹۱	مبحث دوم: شرایط حجیت دلالت ید بر ملکیت
۹۳	فصل دوم: جایگاه ید بین سایر ادله ملکیت در مقام تعارض
۹۳	مبحث اول: تعارض ید با بیئه
۹۶	مبحث دوم: تعارض ید با استفاضه
۹۷	مبحث سوم: تعارض ید فعلی با «ید» سابق (تعارض ید با استصحاب)
۱۰۲	فصل سوم: مقدار وسعت دلالت ید بر ملکیت و آثار آن
۱۰۲	مبحث اول: دایره شمول دلالت ید از حیث موضوع
۱۰۲	گفتار اول: حجیت ید در اعیانی که سابقه وقفیت دارند
۱۰۷	گفتار دوم: حجیت ید در منافع

۱۱۲	گفتار سوم: حجیت ید در حقوق
۱۱۵	مبحث دوم: حجیت و اعتبار ید نسبت به ذوالید:
۱۱۷	مبحث سوم: حجیت ید در اموال غیر منقول
۱۲۰	گفتار اول: تصرف در املاک ثبت نشده:
۱۲۲	گفتار دوم: ارزش سند مالکیت در اموال غیر منقول
۱۲۶	گفتار سوم: اعتبار معاملات غیر منقول در صورت عدم تنظیم سند رسمی
۱۲۸	مبحث چهارم: نقش تصرف در حلّ اختلاف زوجین در اثاث منزل
۱۳۴	فصل چهارم: نقش و ارزش ید در حل دعوی مالکان در مقام تنازع
۱۳۴	مبحث اول: ذوالید بودن یکی از طرفین دعوا
۱۳۷	مبحث دوم: ذوالید بودن هر دو طرف دعوا
۱۳۷	گفتار اول: یکی از ایادین قوی تر است
۱۳۹	گفتار دوم: ید طرفین از حیث قوّت و ضعف یکسان است
۱۴۰	مبحث سوم: اقرار ذوالید به مالکیت مدعی یا شخص ثالث
۱۴۱	گفتار اول: اقرار ذوالید به مالکیت فعلی مدعی:
۱۴۱	گفتار دوم: اقرار ذوالید به مالکیت شخص ثالث
۱۴۳	گفتار سوم: اقرار ذوالید به مالکیت سابق مدعی
۱۵۰	فصل پنجم: مطالعه تطبیقی
۱۶۶	خلاصه مطالب و نتیجه گیری
۱۷۶	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه:

یکی از عناصر تشکیل دهنده یک نظام حقوقی، وجود پاره‌ای قواعد عام و اصول کلی منسجم است که قوانین و مقررات موجود در آن نظام مبتنی بر آن اصول و قواعد کلی می‌باشد. نظام حقوقی ایران به رغم بهره‌گیری از تجارب حقوقی برخی کشورهای اروپایی از آغاز بر بر پایه مستحکم فقه اسلامی و به خصوص فقه امامیه بنا شده است.

از طرفی فقه امامیه در بسیاری موارد مبتنی بر قواعد فقهی می‌باشد که منشأ استنباط احکام محدودتر واقع می‌شود و اختصاص به مورد خاص ندارد.

در میان قواعد فقه، آماره تصرف (قاعده ید) یکی از مشهورترین و معتبرترین قواعدی است که در خیلی از مسائل فقهی - حقوقی مورد استفاده و استناد قرار می‌گیرد.

تصرف و ید بارزترین وجه اعمال سلطه و حق مالکیت است. به رغم سیر تاریخی و پیچیده تر شدن کیفیت اعمال سلطه انسان بر اشیاء و تحوّل در این اعمال تصرف، امروزه در بسیاری از اشیاء و اموال آشکارترین و مهم‌ترین نشانه تعلق آن شیء و مال به شخص، وجود آن در دست فرد و سیطره و استیلای او بر آن است. به همین جهت تصرف و ید امروزه نیز اهمیت خود را حفظ کرده است و طبیعی‌ترین وسیله اعمال سلطه بر اشیاء است.

الف) موضوع، فرضیات و اهداف تحقیق:

۱- موضوع و مسائل اصلی: با توجه به سیر تاریخی و منشأ مالکیت می‌توان به این نتیجه رسید که شکل و صورت اولیه مالکیت در نتیجه اشغال یا استیلا یا وضع ید حاصل می‌شده و این اعمال باعث پیدایش حق مالکیت می‌شده است. آیین حق استمرار نمی‌یافت مگر به سبب ادامه این استیلا و تصرف و هنگامی که قدرت استیلا از بین می‌رفت، مالکیت نیز به دنبال آن زوال پیدا می‌کرد و فردی که به سبب قدرت بیشتر از متصرف سابق سلب تصرف می‌کرد مالک می‌شد.

بر همین اساس «ژان ژاک روسو» در کتاب قرار داد اجتماعی از حق مالکیت اولیه تعبیر به «حق

اشغال کننده اول» می نماید و از حق مالکیت فرد دوم که به علت قدرت بیشتر باعث سلب متصرف اولی شده است، تعبیر به «حق مالکیت قوی تر» می نماید.^(۱)

این امر حقیقتی است که از روزگاران قدیم در تفکر انسانی جای داشته است و تا امروز نیز ادامه یافته است. و بر اساس همین تفکر، قوانین و نظامات و قواعد مختلفی توسط مکاتب و نظامهای حقوقی مختلف پا به عرصه ظهور نهاده اند تا این فکر اولیه را در راستای صلاح و نظام اجتماعی بشریت، منقح و منزه نمایند. این قواعد و مقررات ناگزیر باید متأثر از طبیعت و عرف اجتماع و جامعه ای باشند که در آن ظهور پیدا می کنند.

با گذشت زمان، ظاهر، نوع و وسیله تملک و دچار تغییر و دگرگونی فراوانی شد و شکل اولیه آن تا اندازه ای فاصله گرفت.

یکی از نظامهای حقوقی که در این زمینه، قواعد و نظامات خاصی را تدارک دیده است، نظام حقوقی اسلام است. خصوصاً مکتب حقوقی + فقهی امامیه بر اساس همین عرف و عادات مراسم بین مردم، راه حلها و قوانین خاصی را پدید آورد که در راستای تسهیل و راه گشایی زندگی اجتماعی و گروهی بشر قرار داشت.

به رغم پیچیده تر شدن روابط انسانی و تنوع برخورداری از حق مالکیت هنوز هم ید و تصرف یکی از مهمترین طرق کسب مالکیت و آنگاه اثبات مالکیت می باشد. اگر چه مصادیق آن تغییر کرده است.

اهمیتی که تصرف در اموال منقول به عنوان یکی از راههای اثبات مالکیت دارد، بر کسی پوشیده نیست.

اگر چه حقوق اسلام و فقه امامیه در این مورد فرقی بین منقول و غیر منقول قایل نشده است. اما

امروزه در اکثر کشورهایی که حقوق آنها مبتنی بر حقوق اسلام می باشد به تبعیت از حقوق کشورهای غربی، خصوصاً فرانسه تصرف و ید به عنوان دلیل اثبات مالکیت دیگر آن ارزش و اعتبار گذشته را ندارد. در حقوق ایران نیز تا قبل از تصویب قانون ثبت و اجباری شدن ثبت املاک، تصرف یکی از مهم ترین طرق کسب و اثبات مالکیت املاک بود. اما اکنون مطابق ماده ۲۲ قانون ثبت، سند رسمی به عنوان دلیل مالکیت املاک پذیرفته می شود. با وجود این قبل از ثبت املاک، یکی از دلایلی که برای دادن اظهار نامه ثبتی جهت پذیرش ثبت ملک، به آن استناد می شود، تصرف و وضع ید است. بررسی ارزش و اعتبار تصرف به عنوان دلیل اثبات مالکیت و جایگاه آن در بین سایر ادله اثبات دعوی مالکیت، امری است که تاکنون به صورت جامع و دقیق مورد بحث قرار نگرفته است. اگرچه فقها و حقوقدانان اسلامی، به صورت پراکنده در ابواب مختلف فقه و در کتابهای قواعد فقه به آن پرداخته اند، اما این مطالب انسجام و دقت لازم را ندارد. خصوصاً در حقوق ایران که مبتنی بر فقه امامیه است، این امر به روشنی و وضوح معین نشده است.

اکنون که تا حدودی اصل موضوع و حدود و ثغور آن مشخص شد، جا دارد برخی از سئوالات و مسائل اصلی که یافتن پاسخ دقیق و علمی آنها، انگیزه اولیه نگارنده در تهیه و نگارش این رساله شد، مطرح گردد:

- آیا قاعیده ید، اماره است یا یک اصل عملی؟
- آیا استعمال واژه «ید» به معنای استیلاء و تصرف به نحو حقیقت شرعی یا مشرعه و یا مجاز است؟
- آیا برای اثبات مالکیت در مقام تنازع، «ید» باید همراه با تصرف مالکانه باشد؟...
- اعتبار و ارزش ید و تصرف به عنوان یکی اسباب کسب مالکیت تا چه اندازه است؟
- میدان وسعت و دایره شمول اماره تصرف به عنوان سبب مالکیت چقدر است؟
- اسباب مالکیت در حقوق ایران و مصر کدامند؟

- مصادیق ید و تصرف کدامند؟
 - ادله اثبات مالکیت در حقوق ایران و فقه اسلامی کدامند؟
 - شرایط حجیت ید و تصرف به عنوان یکی از ادله اثبات مالکیت چیست؟
 - جایگاه و موقعیت ید و تصرف در بین سایر ادله اثبات مالکیت چگونه است؟
 - در مقام تعارض ید فعلی با «ید» سابق (ید فعلی با استصحاب) کدام یک مقدم است؟
 - دایره شمول دلالت ید به عنوان دلیل اثبات مالکیت چقدر است؟
 - آیا سند مالکیت دلیل مستقل در اثبات مالکیت است یا مصداقی از اماره تصرف است؟
 - در مقام تعارض ید و تصرف با سند مالکیت کدام یک مقدم است؟
 - اعتبار ید در اموالی که جز با مجوز خاص مورد تملک قرار نمی‌گیرند مثل موقوفات تا چه اندازه است؟
 - ارزش ید و تصرف در هنگام نزاع مالکین چقدر است؟
 - نقش ید در حل اختلاف زوجین در تقسیم ااث منزل چیست؟
 - آیا ید و تصرف در صورت اقرار ذوالید به مالکیت سابق مدعی، ارزش دارد؟
 - طرق اثبات مالکیت در حقوق مصر چیست و ارزش ید و تصرف تا چه اندازه است؟
 - در صورت تعارض بین طرق اثبات مالکیت در حقوق مصر، قضیه را باید چگونه فیصله داد؟
- ۲- فرضیات تحقیق:
- با عنایت به برخی از مهمترین سؤالاتی که در طرح موضوع و مسائل پژوهش بیان شد، می‌توان فرضیات این تحقیق را به شرح ذیل مطرح ساخت:
- ید و تصرف اماره مالکیت است و برای اثبات مالکیت در مقام تنازع، «ید» باید همراه تصرف مالکانه باشد.

- در فقه اسلامی، تصرف و ید به عنوان سبب کسب مالکیت هم در اموال منقول کارایی دارد و

هم در اموال غیر منقول اما در حقوق ایران و مصر و فرانسه، به تبع تحولات بسیاری که در حیطه تملک اموال غیر منقول به وجود آمده و به جهت محکم کردن و استواری روابط حقوقی افراد در زمینه املاک، کسی که سند مالکیت رسمی دارد، مالک شناخته می‌شود.

- ید و تصرف یکی از دلایل اثبات مالکیت در فقه اسلامی، حقوق ایران مصر، فرانسه، عراق، سوریه و لیبی و ... می‌باشد.

- تصرف به عنوان دلیل اثبات مالکیت هم شامل اموال منقول است و هم اموال غیر منقول، اما امروزه در حقوق ایران و مصر به تبعیت از حقوق کشورهای اروپایی، خصوصاً فرانسه، ارزش و اعتبار و ید و تصرف به عنوان دلیل اثبات مالکیت اموال غیر منقول دچار تزلزل شده است و دولت کسی را مالک می‌شناسد که ملک به نام او در دفتر ثبت املاک به ثبت رسیده باشد، با این وجود قبل از ثبت ملک در دفتر مزبور، تصرف و ید می‌تواند به عنوان دلیل مالکیت جهت اخذ اظهارنامه ثبتی و تقاضای ثبت ملک به نام متصرف و ذوالید، ورود.

- در مقام تعارض ید و تصرف با استصحاب، ید مقدم است و ذوالید فعلی مالک شناخته می‌شود.

- سند مالکیت خود دلیل مستقل در اثبات مالکیت است نه مصداقی از ید و تصرف.

- در مقام تعارض ید با سند مالکیت رسمی، سند مقدم است.

- در مقام تعارض ید فعلی باید سابق، ذوالید فعلی مالک شناخته می‌شود مگر اینکه مدعی که متصرف سابق است، ثابت کند که مورد تصرف به ناقل شرعی و قانونی به ذوالید فعلی منتقل نشده است.

اگر مالی سابقه وقفیت داشته باشد ولی هم اکنون در تصرف ذوالید باشد و وی در آن تصرف مالکانه بکند، در صورت تنازع، مالکیت ذوالید به استناد ید و تصرف مالکانه، ثابت می‌شود و صرف مسبق بودن مال به وقف و اثبات آن دلیل نمی‌شود مالکیت فعلی ذوالید را نادیده بگیریم.

- بطور کلی در صورت تعارض ید با بنیه، اعتبار ید خدشه دار می‌گردد.
- اگر ذوالید به مالکیت سابق مدعی اقرار کند، دیگر نمی‌تواند برای اثبات مالکیت خودش به تصرف و ید استناد کند.
- در حقوق مصر طرق اثبات مالکیت به دو دسته عمده تقسیم می‌شوند:
یکی طرفی که به دلالت یقینی در اثبات مالکیت بکار می‌روند و دیگر طرفی که به دلالت ظنی در اثبات مالکیت بکار می‌روند.
- حیازت و تصرف از جمله طرق یقینی اثبات مالکیت در حقوق مصر، می‌باشد.
- به رغم حقوق فعلی ایران، در حقوق مصر، مرور زمان نیز یکی از طرق اثبات مالکیت است.
- ید و تصرف به عنوان دلیل اثبات مالکیت در مورد منافع و حقوق نیز حجیت دارد.
- در صورت نزاع دو متصرف در مال واحد، حق به کسی داده می‌شود که تصرف و ید وی قوی تر باشد.

۳- اهداف تحقیق:

- در انجام این تحقیق اهداف چندی مورد نظر بوده که از میان آنها به چند مورد که از اهمیت بالایی برخوردار است، اشاره می‌گردد:
- یکی از مهمترین اهداف، بررسی مبنایی میزان ارزش اماره تصرف در اثبات مالکیت می‌باشد. توضیح اینکه تصرف و ید چه به عنوان سبب کسب مالکیت و چه به عنوان دلیل اثبات مالکیت، تأسیسی است که از فقه امامیه گرفته شده است، بنابراین برای روشن ساختن حدود و ثغور آن و بحث و گفتگو درباره آن، بهترین راه، مطالعه مبنایی و ریشه‌ای در فقه امامیه است. در این پژوهش این مهم در حد کمال مطلوب به انجام رسیده است.
- ید و تصرف به نسبت گذشته، قطعاً ارزش و اعتبار کمتری به عنوان دلیل اثبات مالکیت پیدا کرده است. اما هنوز هم یکی از ادله اثبات دعوای مالکیت می‌باشد. اینکه این اعتبار در زمان فعلی تا چه